

radalmár, aki csak a túlzásoktól riadt vissza, ám mind a népi mozgalmat, mind a szocializmust elfogadta. Szemében a falusi hagyományok valamilyen bájjal megáldott „igazi” világot képviseltek. Noha legalább úgy álmodozott a nagyvárosokról, és talán éppen ő volt az, aki a legjobb portrét adta a születő Sztálinváros riasztó hétköznapjairól: hozzátéve, azt a „hősiességet” akkor sokan komolyan gondolták, a beteg gyermek helyett a *Szabad Nép*-félórával törődő apa nemcsak imitálta ezt a lelkesedést.

Hol tűnnek fel ebben a képben a zsidók? Ott és úgy, ahogy a valóságban. Nem többet és nem másképpen. Különösen hegyaljai kutatásai a csodarabbi-hagyomány, a jesivákat ismerő nemzedékek talán utolsó megszólaltatása. Igen pontos a kép: a gyűjtő nem azt mondja el, egykor hányan voltak és mit csináltak ott a zsidók, hanem azt, hogy ő már csak kivel találkozott, és neki már csak mit mondtak. Ez a múltó hagyomány szinte szocio-

gráfiai pontosságú rögzítése a 60-as évekből, amikor ő volt a *legelső*, aki ismét gyűjtött zsidó hagyományokat nálunk. Még csak nem is programszerűen, egyszerűen nem csukta be jegyzetfüzetét, ha ilyenre bukkant. Nagyon is érdemes lenne egyszer gyűjtéseiből kiírni és együtt közölni az ilyen adatokat.

Mint korábban mindenkit, őt is Scheiber Sándor buzdította arra, hogy tudományos cikkeket írjon a hazai zsidó hagyományokról. Ezeket természetesen közölte az *Évkönyv*, amikor még nem sok hazai kutatója volt a témakörnek. Majd a *Múlt és Jövő* folytatta e hagyományt. Minthogy nincs pontos bibliográfiája Dobos Ilona közléseinek (sem kéziratgyűjtéseinek), itt még sok szétszórta, csillogó adat lappang. Gyűjtsük össze ezeket!

Engesztelésül élete szenvedése miatt, folytatásaként élete örömeihez. A hagyományok kötelékében élő ember ugyanis – bármilyen hihetetlen is ez olykor – gyakran boldog volt.

TÜSKÉS TIBOR

Az én guide-em a Biblia

BESZÉLGETÉS SIMON SEGALIVAL

Hirdetés az Új Ember 1993. február 7-i számában: „Catholica 2000 Katolikus utazási iroda. Szentföldi zarándokútjaink 1993-ban. E zarándoklatokat továbbra is az El-Al légitársaság járataival, jeruzsálemi szállással, csillagtúraszerűen, gazdag programmal és belépőkkel, Simon Segali nagyszerű idegenvezetésével szervezzük. Valamennyi utunkat pap kíséri.”

Az egyik zarándokút április 15-től 22-ig tartott. A negyvenfős csoport járt Jeruzsálemben, Betlehemben, a Holt-tengernél, Jerikóban, a Genezáreti-tó partján, Názáretben, Haifában, Cezáreában és Tel-Avivban. Az első nap – a késői megérkezés miatt – a szentmisére a szálláshelyen, a Victoria Hotel harmadik emeletén, az étterem előtti bárban került sor. Képzeld el egy szálloda bárját úgy, ahogyan az Manet A Folies-Bergère bárja című képén megfestette. De itt most közepén fehér abrosszal leterített asztal áll, az oltár. A koncelebrációs misét bemutató öt pap a bárpult előtti magas székeken ül. A mise résztvevőivel szemben csillogó tükör, fölötté piros betűs felirat: BAR. A tükör melletti polcokon színes cím-

kés palackokban márkás italok, poharak. Ám a szentmise egy börtönben, a cellába csempészett, tésztába süített, egyetlen mazsolaszemből sajtolt-erjesztett borból is szentmise! Ez a szokatlan helyszínen megtartott első istentisztelet valamiképpen jelképe lehetne ennek a zarándokútnak. Ezen az úton minden résztvevőt – ha érzékeny és nyitott lélekkel volt jelen – sokkoló (helyesebb szóval: kegyelmi) hatások érték. Ugyanazon a helyen, ahol a zarándokút első istentisztelete zajlott, az ismét bárrá visszaváltozott helyiségben, az utolsó nap, az utolsó közös vacsora után, a hazautazás előtti két szabad órában, a kényelmes fotelekbe telepedve Simon Segalival, a csoport idegenvezetőjével beszélgetek.

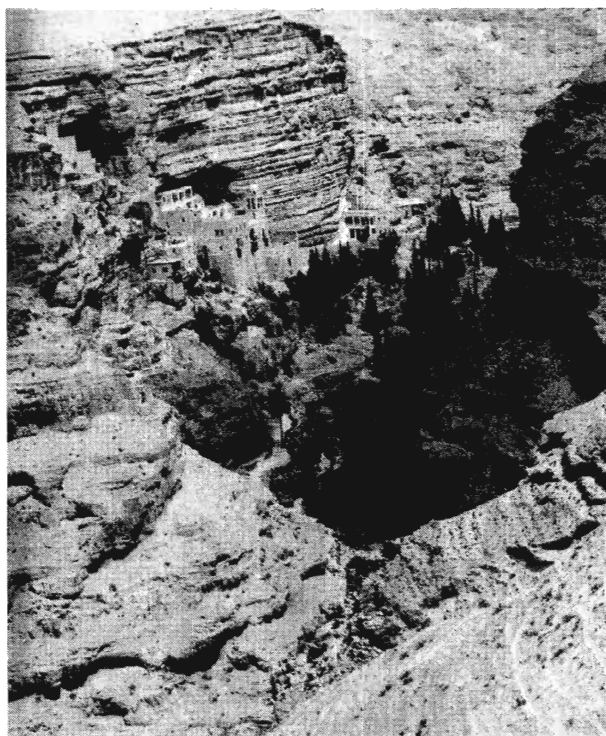
– Hét felejthetetlen napot töltöttünk együtt. Egy idegenvezető számára nyilván összemosódnak a körülötte folyton változó arcok. De a zarándokutak résztvevői egy egyéniséggel találkoznak, egy emberi személyiség közvetítésével ismerkednek meg a történelemmel és a jelennel, a Szentföld emlékhelyeivel és a mai Izraellel. Valójában ki is az az ember, akivel mi hét nap együtt voltunk?

– 1933. március 20-án születtem Székely László Sán-

dornak a pesti poliklinikán. A Horn Ede (ma: Weiner Leó) utcában laktunk, a rossz lányok házával szemben, és én az ablakpárkányon nevelkedtem. A Szemere utcai elemibe jártam '39-től '43-ig, majd szüleim beírtak a Markó utcai Berzsényi Dániel Gimnáziumba. A második világháború, a náci népiptás, a holocaust évei voltak ezek. Nyolc évvel idősebb bátyám Ukrajnában munkaszolgálatos, apám is munkaszolgálatos, anyám az üldözést a Raoul Wallenberg-től kapott menlevéllel egy svéd protektorátust élvező védett házban élte túl, engem a Bakáts utca 2-ben egy keresztény család bújtatott anélkül, hogy tudták volna: zsidó vagyok. Apám ért először haza, és anyámmal a Horn Ede utcai lakásban találkoztak. Úgy tudták, hogy a bátyám már egy éve halott. Anyám ismerte a Bakáts utcai címemet, és '45 januárjában elindult a Horn Ede utcából a Bakáts utcába, hogy megkeressen engem. Útközben, a Nagykörút és a Király utca sarkán véletlenül találkozott az egyik unokaöccsével, aki ugyancsak munkaszolgálatos volt, és éppen akkor érkezett vissza Pestre. Kérdezi anyámat: – Hová mégy? – A gyerekért. – Akkor miért mégy arra? Most láttam őt a Benczúr utca sarkán... – A Benczúr utca sarkán? Mit csinál ott? – Most jött meg velem együtt Pestre... – Anyám csak lassan értette meg, hogy akit az unokaöccse látott, az nem én vagyok, hanem a bátyám, akit egy éve halottnak hitt, és akit már mélyen meggyászolt, és lélekben eltemetett. Anyám hazavitte a bátyámat, s másnap együtt jöttek el értem. Akkor tudta meg az a keresztény család, amelyik befogadott, hogy mekkora kockázatot vállalt értem... A Mária utcán mentünk haza. Budán még folytak a harcok, és mi a védettebb mellékutcát választottuk. A Mária utca a Nagykörúttal

párhuzamos. A Nagykörútról ide húzták be a holttesteket. Tizenkét éves voltam, a bátyám húsz. Anyám oda-szólt a bátyámnak: – Nem lett volna szabad ezen az utcán jönni a gyerekkel. – A bátyám azt felelte: – Ezt felejtse el, anyám. Gyerek már nincs. Ez a fiad is felnőtt. A bátyám '45 végén elhagyta Magyarországot, és azóta

se tért vissza. Itt él Izraelben, kitűnő festőművész, felesége magyar nő, de nincs semmi kapcsolata Magyarországgal. Felesége és lánya már járt Magyarországon, ő nem.

– *A te életed hogyan alakult '45 után?*

– Negyvenhatban átíratkoztam Pesten egy Tarbut nevű cionista gimnáziumba. Ott tanultam meg héberül. Egyébként a magyar és a héber irodalmat dr. Scheiber Sándor, a történelmet dr. Hahn István tanította. Mindkettőn perfekt beszéltek héberül. Mindkettőjükre nagy hálával gondolok. Egyiküktől tanultam meg Vörösmartyt, Petőfit, Aranyt szeretni, másikuknak köszönhetem, hogy történész lettem... Negyvennyolcban aztán meglógtam. Szüleim ötvenben legálisan jöttek ki. Negyvenkilencben bevonultam katonának, és egy kibucot építettünk. Szüleim egy másik kibucban éltek. A mi kibucunknak én voltam a madárijesztője. Védtem a madaraktól a paradicsomot, amit természetünk. Ötvenháromig éltem a kibucban. Áprilisban jött a függetlenségi nap, és én szépen földíszítettem a telepet. Am jött a titkár, és hiányolta a vörös zászlót. Én azt mondtam, nem tűzöm ki. A titkár megszavaztatta a kibuc lakóit, és egyetlen szavazattal több volt azoknak a száma, akik a vörös zászló kítűzését akarták, mint azoké, akik velem

értettek egyet. Másnap elhagytam a kibucot. Azóta se voltam ott, még látogatóban sem.

– *Hogyan alakult azután a sorsod?*

– Könyvelői állást találtam, és akkor kezdtem el tanulni. Elvégeztem a zeneiskolát és a nemzeti színház drámai iskoláját. Két és fél évig operaénekes voltam, majd egy operettszínházhoz szerződtem. Először héber nyelven énekeltem, majd jiddisül. Héberül tudtam, de jiddisül még nem. A héber sémi nyelv, a jiddis felnémet eredetű. Be kellett vágnom az egész szerepet. Anélkül énekeltem, hogy értettem volna a szöveget. Később aztán jiddisül is megtanultam, s ma már tökéletesen beszélem ezt a nyelvet is.

– *Közbevetőleg: hány nyelven beszélsz?*

– Magyar az anyanyelvem. Szlovákul megtanultam a mamától. Németül ugyancsak még otthon. A kibucban megtanultam franciául. Tudok angolul. Elég jól értem a latint, az arámot és az arabot.

– *Mivel foglalkoztál még életedben?*

– Amíg énekeltem, a héber egyetemen elvégeztem a történelem szakot, s megszereztem az első képesítést. Ott hagytam a színházat, s egy sétahajóra szerződtem, ahol kulturális tisztként dolgoztam. Közben beiratkoztam az oxfordi egyetemre, történelmet és teológiát tanultam, és megkaptam a második képesítést. A tulajdonos eladta a hajót, és munka nélkül maradtam. Akkor vágtam bele az idegenvezetésbe. Huszonkét éve ezt folytatom. Csoportokat vezetek külföldön és külföldi csoportokat Izraelben. Állandó munkaadóm a Histour

Isram, de néha kölcsönadnak más cégeknek is. Jártam, többször, Angliában és Skóciában, a négy skandináv államban, a klasszikus Európában. Nyaranta többször utaztam – amíg lehetett – Jugoszláviába. De vezettem csoportokat Magyarországra, Ausztriába, az egykori Csehszlovákiába, Lengyelországba és az Amerikai Egyesült Államokba is.

– *Hogyan fogadtad a Magyarországról érkező csoportokat?*

– Operaénekes koromban, amikor az izraeli rádióban még volt napi egyórás adás, énekeltem a *Bánk bán*-ból, a *Hunyadi László*-ból, de valójában harminckilenc évig meg se nyikkantam magyarul. 1987-ben a magyar hatóságokhoz fordultam a kettős állampolgárság megszerzéséért. Amikor Pesten megkérdezték tőlem, hogy minek kell ez magának, egyszerűen azt feleltem: *ez nekem jár*, ezt én követelem. Beszereztem az összes szükséges iratokat, kitöltöttem a nyomtatványokat, letettem nyolcszáz dollárt, majd a Belügyminisztérium az egészet visszadobta. Akkor azt mondtam: beperlem a minisztériumot a legfelsőbb bíróságon. De erre már nem került sor, mert '88 májusában megkaptam a magyar állampolgárságot. Az állampolgársági papírjaimon az egyes szám szerepel. Amikor megmutattam az akkori tel-avivi magyar ügyvivőnek, nem akart hinni a szemének. Ezután természetesen magyar útlevelet is kaptam. Amikor harminckilenc év után először újra otthon voltam, az Intercontinental szállóban laktam. Fogadtam egy taxit, és azt mondtam a vezetőnek: most erre menjen, most arra forduljon, most keresse meg ezt az utcát, most meg azt a házat, teret vagy középületet. Amikor több óras autózás után visszavitt a szállodába, azt kérdezte: – Tessék mondani, most mit csináltunk? – Kíváncsi voltam, mire emlékezem még – válaszoltam. Azóta elindulok itthonról, és hazamegyek; illetve elindulok hazulról, és itthon vagyok.

– *Térjünk vissza a Magyarországról érkező turistákra.*

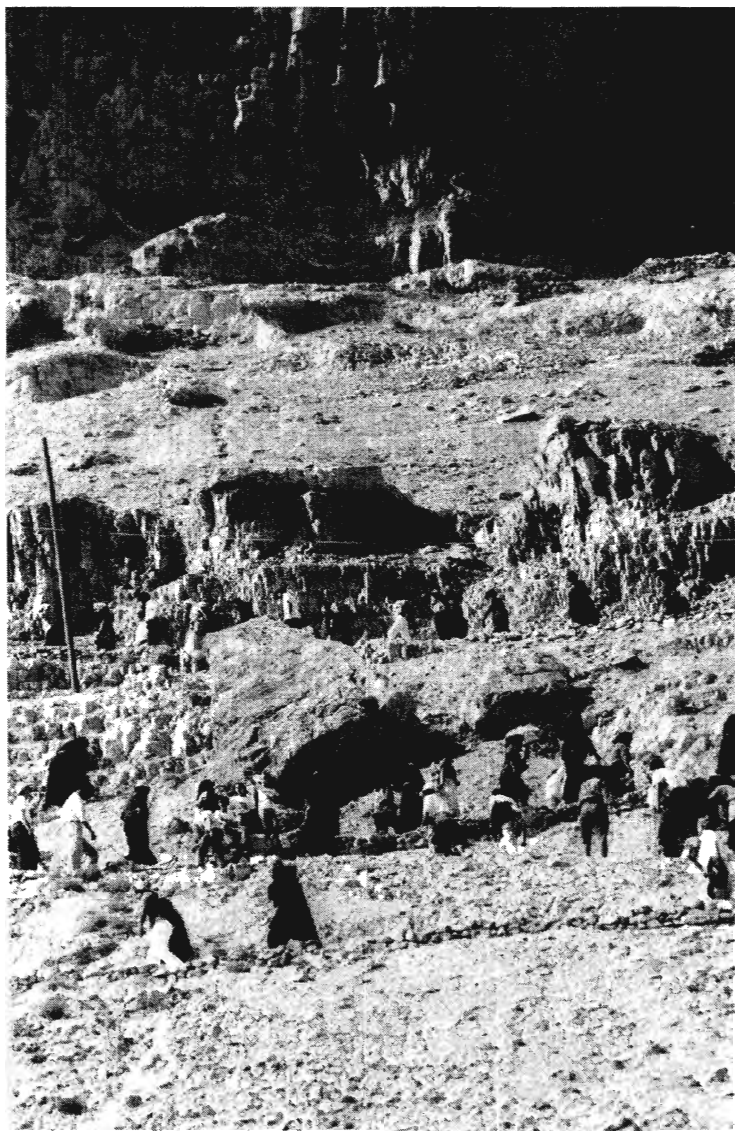
– Jönnek a magyarok... Jönnek... Most már egyre nagyobb számban. Három magyar utazási irodával vagyok kapcsolatban: az *Extertoursszal*, a *Chemol-Travellel* és a *Catholica 2000*-rel. Az utóbbi alapításában részt is vettem. Az Actio Catholica kezdeményezte az én tanácsomra, még a népköztársaság idején... Évente körülbelül harminc csoportot vezetek Izraelben. Nincs két egyforma csoport. Mindegyik más. A legjobb, ha semmiféle tudással nem rendelkeznek Izraelről, a legrosszabb pedig, ha hamis ismeretekkel, előítéletekkel telve érkeznek. A magyar nyelvű bédekkerek általában jók, de az Izraelről szóló könyvekben sok a téves, elavult adat. A Postojnai-barlang állapota, cseppkövei és a vele kapcsolatos ismeretek száz éve nem változtak. De Izraelben állandóan folyamatos és nagy a változás. Itt a tízéves információ is régi és rossz. Ebben az országban sok mindentől meg lehet halni, de az unalomtól soha.

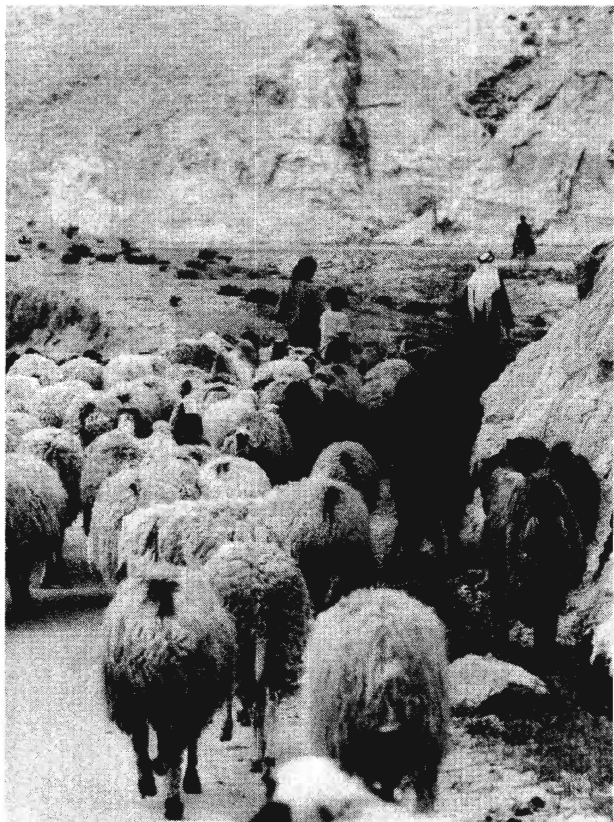
A Magyarországról érkező vallásos csoportoknál is hihetetlenül hiányos a Biblia ismerete. Szemléletük konzervatív. Kevesen kérdeznek, jegyzetelnek. Három éve Esztergomban Paskai László bíboros úrnál jártam. Azt mondta: annyit hallott rólam, meg akar ismerni. (Zárójelben jegyzem meg: kitűnő kávét főz, és rengeteget cigarettázik, akárcsak én.) Majd így folytatta: – Kedves Simon, mondja el nekem, mit is mondott maga annak

a három papnak a Jordán folyó partján? Magától akárom hallani. – Elmondtam: – Ott álltunk a Jordán partján, és a három pap azon vitatkozott, hogy Jézus milyen mélyen merítkezett meg a Jordán vizében, amikor Keresztelő János megkeresztelte. Csak bokáig, térdi vagy netán derékig? Amikor nem tudtam tovább hallgatni, megszólaltam: Kedves atyák, olvassátok el az Újtestamentumot! Ott sehol nincs erről szó. Ez sehol nincs megírva. – A bíboros elmosolyodott: – Simon, csak folytassa így tovább.

– *Milyen idegenvezetői „ars turistica” irányítja munkádat?*

– A Szentírást csak a vallásos csoportoknál veszem elő. De náluk sokszor: minden olyan helyen, ahol erre mód és lehetőség nyílik. A keresztény embernek az egész Bibliát kell ismernie. Haifa fölött, a Kármel-hegyen mindig megállunk a Stella Maris-templomnál, a kármel-hegyi Boldogasszony kolostornál. Illés próféta a Kármel-hegyre hívta össze egész Izraelt, itt történt a Királyok első könyvében elbeszélte híres istenítélet. A Stella Maris alatt barlang található, ez volt a próféta egyik tartózkodási helye, erre épült a templom. Illés a

zsidók legnagyobb prófétája, mert már életében magához emelte az Isten. A zsidók hite szerint a Messiás eljövételét megelőzi Illés újbóli megjelenése mint a Messiás előhírnöke. Nos, ezen a helyen lehetetlen nem gondolni arra a párhuzamra, hogy amint a zsidók hite szerint a Messiás eljövételét megelőzi Illés újbóli megjelenése, azonképpen Jézusnak, a keresztények Messiásának eljövételét megelőzte Keresztelő János színre lépése. Még abban is párhuzamot találunk, hogy mindketten – ezt is elmondják az evangéliumok – a pusztában laktak és ott prófétáltak; sőt János evangéliuma szerint a Keresztelőt a zsidók eleinte Illésnek hitték. Ez a példa arra jó, hogy megvilágítsa: az Ószövetség felől hogyan közelítsünk az Újszövetséghez. A másik példám azt világítja meg, hogy az Újszövetség felől is kilátás nyílik az Ószövetségre. Jeruzsálemben, a várfalakon kívül, a Sion-hegy keleti oldalán áll a Szent Péter tiszteletére épült templom, a Gallicantus. A szó azt jelenti: kakasszó. A hagyomány szerint a templom Kaifás főpap háza helyén épült. Itt volt-e a háza vagy ötven méterrel odébb, az elhanyagolható. A fontos: ehhez a helyhez köthető az a jelenet, amikor Péter háromszor tagadja meg Mesterét, Jézust. Ezen a helyen el szoktam olvasni a Zsoltárok könyvéből a 88. zsoltárt. Mintha csak a tanítványától megtagadott Mester szavait hallanánk: *„Uram, Istenem, nappal hozzád fohászkodom, / éjjel színed előtt panaszkodom... / Barátaimat távol tartod tőlem, / borzalommá tettél a szemükben. / Fogoly vagyok, nem szabadulhatok... / Folyóást körülvesznek, mint az áradó víz, / mind együtt szorongatnak. / Barátomat, bizalmasomat elidegenítetted; / már csak a sötétség ölel körül.”* Ugye furcsa egy zsidótól hallani a kereszténység történetét? Pedig a zsidó és a keresztény kultúra egymástól elválasztha-

atlan. Ha elveszed a judeót, nincs hiteles kereszténység. Az Ószövetség az alap az Újszövetséghez. S ezt itt, ezen a földön kézzel foghatóan lehet megtapasztalni. Ezért kell eljönni ide minden kereszténynek.

– *Mi az a másik mozzanat, amit fontosnak tartasz a munkádban?*

– Az, hogy világosan föltárjam a különbséget, ami a történettudomány, a bibliakutatás által bizonyított valóság, a hiteles tények, tárgyak, emlékek és a tradíció, a hagyomány, az emlékezet által megőrzött valóság között feszül. Izrael tele van szent helyekkel, ezért is mondják a Biblia földjének, Szentföldnek. Ám ezekről az emlékekről el kell mondani: amit látunk, az csak emlékeztet egy hiteles tényre, eseményre, de nem bizonyítható, hogy maga a történet valóban ott zajlott le. Az idegenvezető legnehezebb feladata: szétválasztani a történetileg bizonyíthatót a legendától, a hagyomány által ébren tartott, de el nem fogadható magyarázattól. Az imént már említettem: történeti tény, hogy Kaifás főpap élt, történeti tény az is, hogy a főpapnak háza volt, de hogy ez a ház hol állt, azt csak a hagyomány tartja számon. Talán a legfontosabb, leglátványosabb jeruzsálemi keresztény emlék a Via Dolorosa, a *keresztút*. Ennek útvonala és állomásai, amelyet ma látunk és bejárhatunk, többször változott és a 18. és a 19. század során véglegesült. Ám az útvonal kezdete és vége, az első és az utolsó állomások, a Máténál említett Golgota, vagyis Koponyák helye, azaz a keresztre feszítés és a sírba tétel

helye történetileg hiteles. Különösképpen megrendítő, amikor a Via Dolorosa kezdetén a mai járószint alá több méter mélységbe leereszkedünk, és ott megtaláljuk a Heródes korabeli Jeruzsálem köveit. Hatalmas kőkockákkal burkolt utat látunk, a kövek rovátkáltak, hogy a lovak el ne csússzanak rajtuk, az út mellett megtaláljuk a vízelvezető csatornát és a ciszternát. Néhány kőlapon bevéselt mértani idomokat találtak, amelyeket a római katonák egy kockajátékban, az úgynevezett királyjátékban használtak. Az egyik ábra alapján még azt is megmondhatjuk, hogy a tizedik légio katonái tanyáztak itt. Nos, ezek a több emelet mélységben megtalált régészeti leletek hitelesen idézik János evangéliumának a szavait, mely szerint „Pilátus... kivezette Jézust. Elfoglalta a bírói széket a köves udvaron, amelyet héberül Gabbának hívnak”.

– Minden csoportnak ugyanazokat az emlékeket mutatod meg?

– A programban meghirdetett látnivalók legfontosabbjai sosem maradnak el. De a sorrenden értelemszerűen változtatok, és ha van rá idő, több mindenre kitérek. Az előző csoport például a Qumranban talált holt-tengeri tekercsek iránt érdeklődött; ezért őket az Archeológiai Múzeumba is elvittem, ahol ezeket a leleteket őrzik.

– Nyílik-e mód a magyar vonatkozások, a magyar értékek megmutatására?

– Természetesen. Szent István királyunknak magyar zarándokháza volt Jeruzsálemben, de ennek nyoma ve-

szett. Két magyar király is járt a Szentföldön: II. Endre és Ferenc József a trónörökösrel, Rudolffal. Mária elszenderülésének templomában, a Dormitióban ott találjuk a magyarok oltárát a Magyarok Nagyszombatja és a magyar szentek képével. A Nemzetek templomában a nagy mozaik magyar alkotás, látható rajta a magyar címer. A Szentsír bazilikában, a Golgota alatt Miksa császár oltárán is megtalálható a magyar címer. Názáretben, az új és modern templomban, az Angyali üdvözlés bazilikájában is van dekoratív magyar fal. Sajnos, az Olajfák hegyén álló Miatyánk templomba, amely a karmelita nővérek kezelésében van, nem sikerül bejutni, holott itt, a templom egyik mellékoltára fölött olvasható a magyar nyelvű Miatyánk... Vannak másféle közös emlékeink is. Petőfit, Madácht, Adyt ismerik és olvasák Izraelben: héber nyelvre Avigdor Haméiri fordította le őket. A haifai hőerőmű hűtőtornyaiban magyar találmányt, a Heller-Forgó-féle légkondenzációs hűtőberendezést alkalmazzák. Az izraeli parlament százhusz tagja közül négyen magyar zsidók. Nem beszélve Herzl Tivadarról, akit, sajnos, Magyarországon nem ismernek. Vagy félreismernek. Budapesten született, ott járt iskolába, magyar nyelvű bizonyítványai is láthatóak az emlékmúzeum üvegtárolóiban. Ő a politikai cionizmus megteremtője. S ő indította el a gyakorlatban is az önálló zsidó állam megteremtését, amelynek elkerülhetetlen szükségességét megjósolta. Erről *Alt-Neuland* címmel írt könyvet. A könyvet héberül *Tel-Aviv (Tavaszb dombja)* címmel adták ki. Ma minden izraeli ismeri a nevét, és hálás neki.

Előbb apám, majd anyám halt meg. Anyám temetésén a bátyám odaszól nekem: – Vigyázz, most már csak ketten maradtunk. Én vagyok az idősebb, Én lettem a családfő. – Mire én ránézek: – Így beszélsz egy szegény árvával? – És elkezdünk nevetni. Nos, ez a mi humorunk. De ez több mint humor. A lényeg mindig az élet. A bajok elmúlnak, az élet megy tovább. „A halott-ról jót vagy semmit” – ez a mi szemléletünk. Eszembe jut az a zsidó, aki azt mondja, amikor elesett, és eltört a lába: – Hála Isten. Eltörhettem volna mind a kettőt. Ez a zsidó filozófia: a pohár mindig félig *tele* van, nem pedig félig *üres*. Mindig a pozitívumot keresem és keressem az életben.

